

Akmyrat Gürgenli

Türkmen Teatrynyň düýbünü tutanlardan, göresjeň sahana ustady Aman Gulmuhammedowyň 100 ýaşyna

Olar hiç haçan unudulmaz

31.12.1908– 22.08.1977

Türkmenistanyň ýakyn taryhynda yz galdyran ajaýyp şahsyýetlerden birsi Aman Gulmuhammedowdyr. Ol bar jany-teni bilen Türkmen halkynyň medeniýetiniň ösmeginde giýjesini gündiz etdi.

Onuň terjme hally barasynda şeýle maglumat berlilyär:¹

«Aman Gulmuhammedow 31.12.1908-nji ýylyň 31-nji dekabrynda Gökdepede dogulýar. Ol Türkmen sovet aktiýory, SSSR-iň halk artisti (1949), SSSR-iň Döwlet baýragynyň (1951) hem-de TSSR-iň Magtymguly adyndaky Döwlet baýragynyň (1968) laurýaty. 1940-njy ýyldan SSKP çleni. SSSR Ýokary Sovetiniň (2–3 çagyrylyş), TSSR Ýokary Sovetiniň (1–4 çagyrylyş) deputaty.

Aman Gulmuhammedow 1926 ýylda Türkmen drama studiýasyna girýär, ony tamamlandan soň, häzirki Mollanepes adyndaky Türkmen döwlet akademiki drama teatrynda işläp başlaýar. A. Gulmuhammedow türkmen milli sahna sungatyny esaslandyryjylaryň biridir. Onuň sahna döredijiligi, dogruçyllygy, halkylygy,

¹ Türkmen Sovet Ensiklopediýasynyň Tom.2 S.396

tolgundyryjy joşgunlylygy, hujuwlylygy bilen tapawutlanýar. Gulmuhammedow her bir obrazda iň möhüm, degerli sahna serişdelerini ulanmak bilen, tomaşaça şol obrazyň esasy taraplaryny, onuň yzygiderli ösüşini ýetirmegi başarýar. Ol ýatdan çykmajak obrazlaryň ençemesini döretdi: «Keýmir körde» Keýmir, «Magtymguluda» Magteumguly, «Allan aganyň maşgalasynda» Allan, «Aýgıtly ädimde» Çernyšev, «Otelloda» Otello, «Derňevçide» şäher häkimi we ... Gulmuhammedow Türkmen sahnasynda birnäçe spektakllary-da goýdy. Onuň režissýorlyk işlerinden «Zöhre-Tahyr», «Baý we batrak», «Kümüş gapyrjak», «Çopan ogly», «Hazynalar adasy» ýaly spektakllar ýatlanylmağa mynasypdyr. Gulmuhammedow Türkmen kino sungatynda-da birnäçe rollary ýerine ýetirdi. Gulmuhammedow öz iş tejribesini ýaşlara öwretmekde, olaryň ussatlygyny kämilleşdirmekde hyzmaty uludyr. Gulmuhammedow 1963 ýyldan Mollanepes adyndaky Türkmen döwlet akademiki drama teatrynyň direktory hem baş režissýory bolup işledi. Ol Lenin ordeni, «Zähmet Gyzyly Baýdak» ordeni, birnäçe medal, TSSR Ýokary Sovetiniň Prezidiumynyň Hormat hatlary bilen sylaglandy.»

Halkymyzyň milli medeniýetini ösdürmekde jan aýamazlyk bilen işlän bu belenet mertebi ynsan-da 1930-njy ýyllarda Staliniň ganly repressiýasyndan amanda galmady, ony-da milletçilikde yanadylar.

Staliniň ganly repressiýasynyň, intellegentsiýa wekillerine atylýan töhmetleriň uwjy Türkmen sungat we teatr işgärlerine-de baryp ýetdi. Teatryň sungat işleri boýunça bölüm başlygy Ryzaýew, Türkmen döwlet teatrynyň düýbini tutan artistler Bäşim Durdyýev, Türkiýede ylym alan Aman Gulmämmedow dagy milletçilikde ýanalyp tussag edilýärler. A.Gulmämmedowyň döwlet teatrynda milletçi toparyň başlygy bolandygy, onuň Sovet duşmany, milletçi Baýnazarow we Miralayı Ýsmaýylow bilen ýakyndan gatnaşykda bolandygy, rus

režissorlarynyň Türkmen durmuşyndan ýazylan eserlere, piýesselere ýolbaşçylyk edip bilmejekdiklerini aýtmak bilen, rus sungatçylaryna garşy çykandygy we milletçilik edendigi barasynda töhmet atylýar.

Türkmen döwlet teatrynda Aman Gulmämmedowyň baştutanlygynda Bäşim Durdyýew, Nazar Begmiýew, Hoja Durdyýew we başgalardan ybarat «ynkylaba garşy, buržuaz milletçi» toparyň üstüniň açylandygy we olara garşy sud alnyp barylandygy barasynda Türkmen metbugaty habar beripdir.² «Teatry milletçileriň galyndylaryndan arassalamaly» sözbaşly makala «S.Türkmenistany» gazetinde çap edilipdir. Şeýlelik bilen sungat işgärleriniň ýanalyp ýok edilmegine zemin häzirlenipdir.

Muňa garamazdan rus şovenistleri, millilik yýsyny berýän we Türkmeniň buýsanjyna buýsanç gosşýan her zady we her kimi ýok etmelidi, hatta aýdym-saz hem bu hüjümden amanda galmandy.

Garaz 37-lerde Türkmenistanda Stalinçilik terroriň gurbanlarynyň atlary sanap geçerden gaty köp. Olara ýöňkelen aýlyganç töhmetleri akyla-pähime sygdyrmak kyýn. Ol terror Türkmen medeniýetiniň, edebiýatynyň gül-gunçasyny biwagt soldurdy we Türkmen medeniýetiniň ösüşini onlarça ýyl arka serpikdirdi.

A. Gulmuhammedow 1977-nji ýýlýň 2-nji awgustýnda Aşgabat şäherinde aradan çýkdý. Ýatan ýeri ýagty, jaýy jennetden bolsun, onuň Türkmen halkynyň milli medeniýetine teatr sungatyna bitiren ulý hýzmaty hemişelik ýüregimizde hem aňýmýzda ýaşar.

² Sovet Türkmenistany. 1937-nji ýil 8-nji oktyabr sany